

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11
The 11th STOU National Research Conference

การจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
Conflict Management of the Klongsisook Reservoir Construction Project in
Phanom District, Surat Thani Province

เอกลักษณ์ สายด้วง (Ekkalak Sayduang)¹ ธนศักดิ์ สายจำปา (Thanasak Sayjampa)² ขจรศักดิ์ สิทธิ (Khajornsak Sitthi)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งอันเกิดจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ คลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2) การจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ (3) เสนอแนะแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ นายวรชาติย์ ด้านวิริยะกุล นายอำเภอนม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนิน โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัญหา อุปสรรค และความ ขัดแย้งอันเกิดจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ ความขัดแย้งด้านข้อมูล ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ ความขัดแย้งด้านโครงสร้างอำนาจ และความขัดแย้งด้าน ค่านิยม (2) การจัดการความขัดแย้งโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ คลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดจากการมี ส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ อำนาจของกลไกฝ่ายปกครองท้องถิ่น การดำเนินโครงการตามแนวทางโครงการอ่างเก็บน้ำคลอง สีสุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภาวะผู้นำของฝ่ายปกครองในพื้นที่ และการใช้หลักธรรมาภิบาล และ (3) แนวทางในการ จัดการความขัดแย้งในพื้นที่คือต้องปรับแนวทางในการดำเนินโครงการเพื่อให้ชาวบ้านก็ยังคงดำเนินชีวิตอยู่ได้ และได้รับ ผลกระทบน้อยที่สุด

คำสำคัญ การจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช tupalad2525@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช letizz_a@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ksitthi@gmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

Abstract

The purpose of this research was to study (1) the problems, obstacles, and conflicts arising from the Klongsisook reservoir construction project in Phanom District, Surat Thani province, (2) the conflict management of the Klongsisook reservoir construction project in Phanom District, Surat Thani province, and (3) the recommendations for conflict management guidelines of the Klongsisook reservoir construction project in Phanom District, Surat Thani province. This research was qualitative research. The researcher used a sample group from the target population group, as follows: Mr. Warathit Danwiryakul (District Chief), Subdistrict Headman and Village Headman, and inhabitants in the area who affected by the implementation of the Klongsisook reservoir construction project in Phanom District, Surat Thani province. The results of this research found that (1) the problems, obstacles, and conflict arising from the Klongsisook reservoir construction project in Phanom District, Surat Thani province were the conflicts of information, conflicts of benefit, conflicts of relationship, conflicts of structure, and conflicts of values. (2) Conflict management of the Klongsisook reservoir construction project in Phanom District, Surat Thani province were arisen from the participation of villagers in the area, power of the local administrative mechanism, implementation of the project according to the Royal Initiative Klongsisook reservoir construction project guidelines, the leadership of the administrative in area, and use of good governance. (3) The guidelines for conflict management in the area were to adjust the way of project implementation so the villagers can still live and have minimal impact.

Keywords: Conflict management, Klongsisook reservoir construction project, Phanom District,

Surat Thani Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

บทนำ

โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่เกิดจากราชกรุณาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เพื่อช่วยเหลือราษฎรชาวอำเภอพนมให้มีน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคและบริโภค รวมทั้งใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร อำเภอพนมได้ร่วมกับสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ออกตรวจสอบสภาพภูมิประเทศและจุดที่ตั้งห้วยงานและร่วมประชุมกับผู้บังคับการปกครองส่วนท้องถิ่น และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านพบว่า สภาพภูมิประเทศและจุดที่ตั้งห้วยงานดังกล่าวมีความเหมาะสมทางด้านวิศวกรรมที่จะดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ แต่ทว่าสภาพบริเวณพื้นที่ที่กำหนดให้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกและเป็นพื้นที่น้ำท่วมเหนืออ่างเก็บน้ำได้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก มีบ้านเรือนของชาวบ้าน ไร่นาทางการเกษตร โรงเรียน วัด สำนักสงฆ์ ถนน และมีความเป็นชุมชนหนาแน่นมากขึ้น จึงเป็นปัญหา อุปสรรค และเกิดความขัดแย้งในการดำเนินโครงการดังกล่าว

ในอดีตเมื่อปี พ.ศ. 2534 ได้มีราษฎรทูลเกล้าถวายฎีกาขอสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก พร้อมระบบส่งน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ในขณะนั้นยังเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม มีเนื้อที่ประมาณ 2,300 ไร่ แต่เนื่องจากในเวลาต่อมาทางราชการได้มีการปฏิรูปจัดสรรที่ดินให้เป็นที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน มีบ้านเรือนของชาวบ้าน โรงเรียน วัด สำนักสงฆ์ และสิ่งสาธารณูปโภคเพิ่มมากขึ้นจนเกิดการขยายตัวของชุมชน อีกทั้งรายงานการศึกษาการดำเนินโครงการได้จัดทำไว้เมื่อกว่า 30 ปีมาแล้ว (นับตั้งแต่การทูลเกล้าฯ ในปี พ.ศ. 2534 จนถึงปัจจุบันปี พ.ศ. 2564) ทำให้พื้นที่โครงการมีสภาพเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก หากมีการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำให้แล้วเสร็จตามที่ได้มีการศึกษาเอาไว้จะทำให้พื้นที่บริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำ ประกอบด้วยหมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลตันหยง หมู่ที่ 9 บ้านถ้ำถาวร และหมู่ที่ 7 บ้านบางเตย ตำบลคลองชะอุ่น ส่งผลให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบรวม 1,008 ครัวเรือน หรือ 2,841 คน โดยเฉพาะหมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลตันหยง เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากพื้นที่การดำเนินก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำได้กินเนื้อที่ของหมู่บ้านมากที่สุด จึงทำให้โครงการนี้ถูกต่อต้านจากชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการและได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องไม่ให้มีการดำเนินโครงการดังกล่าว

อำเภอพนมได้จัดประชุมประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ มีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ฝ่ายปกครองอำเภอพนม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้เสีย ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบและไม่ได้รับผลกระทบ ที่ประชุมมีมติไม่เห็นด้วยและไม่ต้องการให้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก จากสภาพปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน กับชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ทางสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ในฐานะหน่วยงานของรัฐนั้นก็มีหน้าที่ที่จะดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกให้บังเกิดขึ้นในพื้นที่ เนื่องจากเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ระหว่างการติดตามผลการดำเนินงาน ส่วนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบนั้นก็ต้องการที่จะรักษาไว้ในสิทธิที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งนี้ เนื่องจากชาวบ้านเหล่านั้นได้เข้ามาอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินทำกินมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว และต้องการที่จะตั้งหลักปักฐานไว้ชั่วลูกหลานของตน จึงเป็นการยากที่ทางหน่วยงานของรัฐจะเข้ามาดำเนินการสร้าง อ่างเก็บน้ำในในพื้นที่ได้โดยไม่ได้รับความยินยอมของชาวบ้านในพื้นที่ เพราะการที่หน่วยงานของรัฐจะเข้ามาดำเนินการสร้าง อ่างเก็บน้ำโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่คงเป็นไปได้ยาก หากใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียวก็อาจจะเกิดปัญหาความวุ่นวายตามมาอีก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ดังนั้น จึงทำให้กลไกฝ่ายปกครองในพื้นที่ คือ นายาราตีตย์ ด้านวิริยะกุล นายอำเภอพนม และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ได้เข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้กับหน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบน้อยที่สุดและขณะเดียวกันโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริก็ยังคงดำเนินตามแนวทางของรัฐได้ กรณีปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ชาวบ้านมีความวิตกกังวลว่าจะต้องสูญเสียที่ดินทำกินและต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น และขาดขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิต ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐก็ไม่สามารถดำเนินงานด้านอื่นๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งในการดำเนินโครงการ การจัดการความขัดแย้งในการดำเนินโครงการ ตลอดจนข้อเสนอแนะและแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบในกรณีดังกล่าว เพื่อให้ชาวบ้านได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสมานฉันท์ สามัคคี ประองตอง สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ระหว่างโครงการหรือหน่วยงานภาครัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งอันเกิดจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

(1) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งอันเกิดจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการจัดการความขัดแย้งอธิบายถึงความขัดแย้งในด้านต่างๆ ว่าก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่อย่างไร (2) ศึกษาการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของกลไกฝ่ายปกครองท้องถิ่น แนวคิดในการก่อสร้างโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แนวคิดการปกครองท้องถิ่น และแนวคิดธรรมาภิบาลมาอธิบายถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในกรณีดังกล่าว และ (3) เสนอแนะแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการปกครองท้องถิ่นมาอธิบายถึงกฎหมายที่ให้อำนาจกลไกฝ่ายปกครองใช้เป็นแนวทางในการปกครองและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อให้ชาวบ้านก็ยังคงอยู่ในพื้นที่ได้ และได้รับผลกระทบน้อยที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร ได้แก่ เอกสารราชการ เอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง หนังสือ วารสาร ตำรา บทความ บทความวิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ ทั้งที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่แล้วและที่ยังไม่ได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ รายงานการประชุม รวมทั้งสื่อทางด้านอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ เป็นต้น และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Specific Sampling)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายอำเภอพนม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สูก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากนั้นจึงนำข้อมูลที่นำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอวรรณกรรม สนับสนุนความเห็นและเหตุผลของผู้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาการวิจัยที่กำหนดไว้ ดังนี้ (1) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ (2) แนวคิดการปกครองท้องถิ่น (3) แนวคิดการจัดการความขัดแย้ง (4) แนวคิดธรรมาภิบาล (5) แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (6) แนวคิดในการก่อสร้างโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สูกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผู้วิจัยได้เลือกทบทวนงานวิจัย จำนวน 5 ชิ้น ล้วนเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการของรัฐที่มีผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ และก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับประชาชน ส่งผลให้ภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและแนวทางในการดำเนินโครงการและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ดังนี้ (1) รายงานการวิจัยเรื่อง การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน (2) การจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎร กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล (3) เขื่อนบ้านกุ่ม ผลกระทบทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป กรณีศึกษากุ่มชาวนา ตำบลสำโรง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุตรดิตถ์ (4) การเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนฝ่ายพญาคำ : กรณีศึกษากลุ่มชาวนาบ้านช้างเค็ก ตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และ (5) การจัดการความขัดแย้ง กรณีพิพาทสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ขาน จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษา

1. ปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งอันเกิดจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สูก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีดังนี้

1.1 ความขัดแย้งด้านข้อมูล

ความขัดแย้งที่ทางหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการ มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ตรงกัน ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบไม่ได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารว่าการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สูกจะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่เช่นไร จึงทำให้เกิดความไม่เข้าใจต่อกันและก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันที่สุดในที่สุด ดังที่นายทวีป รัตนพันธ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 บ้านบางเตย ตำบลคลองชะอุ่น ที่กล่าวว่า “ก็ทำความเข้าใจกัน ประชุมหารือกัน ส่วนหนึ่งก็ยินยอม ส่วนหนึ่งก็ยังไม่ยินยอม เพราะข้อมูลยังไม่ชัดเจนว่าน้ำจะท่วมที่ของตัวเองทั้งหมดหรือไม่ เพียงไหนอะไรประมาณนี้นั่นแหละเป็นปัญหาสำคัญ ก็คือมีการคัดค้านของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นแหละ บริเวณที่เขาจะสร้างอ่างกัน” (ทวีป รัตนพันธ์, สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2564) ชาวบ้านมีความเข้าใจว่าตนมีความชอบธรรมในสิทธิที่ดินทำกิน เนื่องจากตนได้เข้ามาอาศัยและครอบครองมาเป็นระยะเวลานานแล้ว จนตั้งหลักปักฐานประกอบอาชีพและดำรงอยู่ได้ ประกอบกับที่ผ่านมาโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สูกได้มีการก่อสร้างเป็นระยะเวลาล่วงเลยมานานนับ 30 ปี นับแต่ที่ได้มีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา เมื่อหน่วยงานของรัฐจะเข้ามาดำเนินการสร้างอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ และทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับความเดือดร้อน จึงทำให้เกิดปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งในการดำเนินโครงการดังกล่าว ดังที่นายสุวรรณ โชจรูญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน กล่าวว่า “จริงๆ แล้วโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สูก โครงการนี้ก็ได้อำริ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

มาก่อนหน้านี้หลายปีมาแล้ว แล้วก็ขาดการสานต่อ มาเริ่มโครงการใหม่ ก็มีการสำรวจขึ้นใหม่ จริงๆ ชาวบ้านบ้านป่าตองเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบ แล้วก็มีบ้านถ้ำถาวร แล้วก็บ้านคลองสีสุก แล้วก็ก็มีชุมชนบ้านเขาเขียวบางส่วน หลังจากที่ชาวชลประทานเข้ามาสำรวจครั้งแรกที่ระดับ 91 หลังจากสำรวจเสร็จแล้วจะเห็นผลว่าเสียหายค่อนข้างเยอะ” (สุวรรณ โจรบุญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) ที่ผ่านมาจากสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ก็ไม่เคยมาชี้แจงให้ผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านในพื้นที่ได้รับรู้ถึงแนวทางการดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำคลองสีสุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ชาวบ้านไม่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินโครงการและเตรียมความพร้อมต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ชาวบ้านจึงดำเนินชีวิตเป็นปกติสุขเรื่อยมา และไม่คิดว่าจะมีการสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในพื้นที่ จนกระทั่งวันหนึ่งทางหน่วยงานของรัฐจะเข้ามาดำเนินการสร้างอ่างเก็บน้ำและก่อให้เกิดผลกระทบต่อคนในชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ยากที่จะยอมรับได้ และก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ดังที่นายสุวรรณ โจรบุญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน ได้กล่าวว่า “ที่ผ่านมาชลประทานไม่เคยมาชี้แจงให้ชาวบ้านฟังจริงๆ แล้วหลายครั้งที่ผมเองก็ต้องไปประชุมที่อำเภอ ที่จังหวัด ก็ไปชี้แจงว่าเราเองก็ไม่ได้คัดค้านร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ว่าทำอย่างไรก็ได้ให้เราอยู่กันได้” (สุวรรณ โจรบุญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564)

1.2 ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์

ทางสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ในฐานะหน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ มีจุดมุ่งหมายที่จะดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริตามนโยบายของทางราชการ ขณะที่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก็มีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาผลประโยชน์ของตน เพื่อยังคงไว้ในสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินแห่งนั้น ทั้งในเรื่องที่อยู่อาศัยและในด้านการเกษตร การมีผลประโยชน์ที่แตกต่างกันที่เกิดจากความต้องการทรัพยากร “ที่ดิน” ที่เหมือนกัน ได้นำมาสู่ความขัดแย้งต่อกันในที่สุด ดังที่นายบำรุง หนูดำ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 บ้านถ้ำถาวร กล่าวว่า “เรื่องปัญหาอ่างเก็บน้ำ ชาวบ้านบางส่วนก็อยากได้ บางส่วนก็ไม่อยากได้ คือมันมีผลกระทบคนที่นี่ท่วม ถ้ากระทบมากเขาก็เดือดร้อนเรื่องการทำมาหากิน แต่หลายคนก็ว่ามีเนื้อที่หลายๆ ไร่ เขาก็ได้รับผลกระทบน้อย ที่ดินส่วนที่เหลือเขาก็ได้เพื่อการเกษตร ทำการเกษตรได้ดีเพราะน้ำมันคือปัจจัยหลักของการเกษตร” (บำรุง หนูดำ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุกโดยพื้นเพแล้วมิใช่ชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาแต่ดั้งเดิม แต่เป็นผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่จังหวัดอื่นๆ เช่น นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลาเป็นบางส่วน หลังจากที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในถิ่นฐานดั้งเดิมของตนแล้ว ก็ได้เข้ามาแสวงหาที่ดินทำกินแห่งใหม่ในพื้นที่อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และใช้ที่ดินประกอบอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก และสภาพพื้นที่ที่จะดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุกได้มีสภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมากนับแต่ที่ได้มีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาให้มีการก่อสร้าง มีการขยายตัวของชุมชนที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาจับจองเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดอื่นๆ ที่ข้างเคียงเพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า ดังที่นายสุวรรณ โจรบุญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน กล่าวว่า “ชาวบ้านสูญเสียที่ทำมาหากิน ส่วนใหญ่อพยพมาจากพื้นที่จังหวัดนครฯ มาอยู่กันก็ 30 กว่าปีแล้ว บางส่วนเป็นเกษตรกรรายย่อย ไม่ได้มีนายทุน” (สุวรรณ โจรบุญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) ในขณะที่ชาวบ้านได้เข้ามาจับจองที่ดินทำกินในพื้นที่ดังกล่าว สภาพพื้นที่ยังเป็นที่รกร้างว่างเปล่าและป่าเสื่อมโทรม เมื่อชาวบ้านได้เข้ามาจับจองเป็นที่ดินทำกินมากขึ้นทางราชการจึงได้จัดสรรให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐดังกล่าว วันเวลาผ่านไปชาวบ้านในพื้นที่จึงมีความผูกพันในความเป็นชุมชน และคัดค้านการดำเนินโครงการดังกล่าว ดังที่นายทวีป รัตนพันธ์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 บ้านบางเตย ตำบลคลองชะอุ่น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ที่กล่าวว่า “ปัญหาอุปสรรคก็คือช่วงที่เข้ามาสำรวจ ใหม่ ๆ ก็มีการคัดค้านของชาวบ้าน เพราะว่าชาวบ้านเข้ามาอยู่ มาสร้างบ้านเรือน มีผลอาสินเกือบทั่วพื้นที่ แล้วก็มีการคัดค้านจากชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ก็ส่วนมากจะคัดค้านทุกครัวเรือน” (ทวีป รัตนพันธ์, สัมภาษณ์, 28 กุมภาพันธ์ 2564)

1.3 ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์

การที่หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน มีแนวคิดในการพัฒนาโครงการของรัฐที่แตกต่างจากชาวบ้านในพื้นที่ และมองว่าโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นโครงการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ที่อาจจะเป็นจริงหากได้มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ที่มีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาให้ก่อสร้างโครงการ และผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คือชาวบ้านผู้ถวายฎีกาที่อยู่ในพื้นที่ได้อ่างเก็บน้ำ แต่ทว่าในความคิดของชาวบ้านกลับคิดว่าโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกเป็นโครงการที่ก่อให้เกิดผลกระทบกับชุมชนที่ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ต้องสูญเสียที่ดินทำกินและต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น ลักษณะความคิดที่สวนทางกันเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ กล่าวคือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน กับชาวบ้านในพื้นที่มีความเห็นต่างต่อกัน ชาวบ้านมีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อหน่วยงานของรัฐ ดังที่นายบำรุง หนูดำ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 บ้านถ้ำถาวร ตำบลคลองชะอุ่น กล่าวว่า “ชลประทานเองคือให้ความชัดเจนกับชาวบ้านไม่ได้ ให้ความชัดเจนไม่ได้ก็เลยมีปัญหา คือ ชลประทานก็ไม่พูดเรื่องจริงกับชาวบ้าน พอชาวบ้านรู้มันก็เลยเกิดมีปัญหา” (บำรุง หนูดำ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) สอดคล้องกับคำกล่าวของนายสุวรรณ โชจรูญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน ที่กล่าวว่า “จริงๆ แล้วกรมชลประทานก็ไม่ค่อยพูดเรื่องจริง ก็คือไม่ค่อยให้ข้อมูลเรื่องจริง ถ้าชลประทานมาให้ข้อมูลเรื่องจริงกับชาวบ้าน มาชี้แจงชาวบ้านว่าเสียหายแบบไหน เสียกี่ไร่ ได้เท่าไร ชาวบ้านก็รับได้” (สุวรรณ โชจรูญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) ในขณะที่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบขาดพลังอำนาจต่อการรักษาไว้ในสิทธิในที่ดินทำกินที่ตนได้ครอบครอง และมีมุมมองว่าการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกได้ทำลายวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นจะเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมีความรู้สึกว่าเป็นผู้สิ้นหวัง เป็นผู้ถูกระงับและไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ หน่วยงานของรัฐไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เคยดำรงอยู่เป็นสุขเรื่อยมา และไม่ได้ดำเนินโครงการเพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้านอย่างแท้จริง

1.4 ความขัดแย้งด้านโครงสร้างอำนาจ

ความขัดแย้งที่เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในด้านอำนาจบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์ หน่วยงานภาครัฐมีอำนาจในการออกกฎ กติกา ที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกในพื้นที่ดังกล่าว ในขณะที่ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ครอบครองที่ดินและเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นเพียงผู้รับนโยบายการพัฒนาจากภาครัฐ ที่อ้างว่าเพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้านในพื้นที่ แต่กลับไม่คำนึงถึงผลกระทบในภาพรวม ชาวบ้านจึงขาดอำนาจต่อรองในสิทธิและความต้องการของตน ในทางปฏิบัติรัฐมักจะใช้อำนาจบังคับให้เป็นไปตามที่รัฐต้องการและอ้างว่าเป็นอำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมาย ความไม่เท่าเทียมกันทางอำนาจเช่นนี้ย่อมทำให้ผู้ที่ด้อยกว่าถูกกดทับ ปิดกั้น ในการแสดงออกถึงความต้องการของตนเอง โดยเฉพาะชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบที่ส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพมาจากพื้นที่จังหวัดอื่น เช่น นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลาเป็นบางส่วน และเป็นผู้สิ้นหวังมาจากถิ่นฐานดั้งเดิม แต่กลับต้องมาถูกซ้ำเติมจากการดำเนินโครงการดังกล่าว ดังที่นายวิสุทธิ์ สรรพา กำนันตำบลต้นยวน กล่าวว่า “ที่นี้มันก็ต้องมาร่วมกันสร้างความเข้าใจ เพื่อให้โครงการก็เดินไปได้ แล้วพี่น้องประชาชนก็ต้องอยู่ได้”

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ด้วยควบคู่กันไป ไม่ใช่ว่าพอมันเป็นแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ส่วนของราชการไม่ต้องฟังเสียงของพี่น้องประชาชน” (วิสุทธิ์ สรรพา, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2564) ทั้งนี้ แม้ว่าทางสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน จะได้ให้ข้อเสนอแก่ชาวบ้านว่าทางหน่วยงานจะจ่ายค่าชดเชยให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ แต่ก็ยังเป็นเพียงการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าเมื่อเทียบกับการที่ต้องแลกกับที่ดินที่สูญเสียไป ในระยะยาวแล้วผู้ที่ได้รับผลกระทบและต้องเสียผลประโยชน์ก็คือชาวบ้านในพื้นที่นั่นเอง แม้ว่าจะได้มีการเจรจาต่อรองให้มีการปรับลดขนาดของโครงการก็ไม่สามารถทำได้ ดังที่นายสุธรรม จันทร์แสงกุล กำนันตำบลคลองชะอุ่น ที่กล่าวว่า “เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2540 มีเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางมาจากกรุงเทพฯ เข้ามาสำรวจความต้องการในการที่จะสร้างอ่างเก็บน้ำ ในฐานะกำนันจึงได้มีการพูดคุยแสดงความเห็นโดยสอบถามถึงการดำเนินการว่ามีการจ่ายค่าชดเชยเยียวยาหรือไม่ ได้รับคำตอบว่าไม่มีงบประมาณในการจ่ายค่าชดเชยเยียวยา และเมื่อถามว่าจะสามารถลดขนาดของอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกได้หรือไม่ ได้รับคำตอบเช่นกันว่าไม่สามารถปรับลดขนาดได้ เพราะไม่คุ้มการลงทุน” (ที่ทำการปกครองอำเภอพนม, 2561) ความไม่เท่าเทียมกันในด้านโครงสร้างที่ไม่คำนึงว่าชาวบ้านจะได้รับผลกระทบและดำเนินชีวิตเช่นไร แสดงให้เห็นว่าภาครัฐมีแนวคิดยึดมั่นตนเองเป็นศูนย์กลาง ที่ชาวบ้านควรยอมรับและเห็นด้วยต่อการดำเนินโครงการดังกล่าว

1.5 ความขัดแย้งด้านค่านิยม

หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมีพื้นฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 มีแนวคิดในการบริหารจัดการภาครัฐที่เน้นดำเนินโครงการตามหลักวิชาการ ยึดมั่นถือมั่นตามแนวทางเดิมที่ได้กำหนดไว้ การมีแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้าน ขณะที่ชาวบ้านมีความวิตกกังวลว่าหากทางสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ได้ดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกให้มีระดับ 92 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางตามแผนงานเดิมที่ได้วางไว้ ก็จะทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นสวนปาล์ม น้ำมัน สวนยางพารา และสวนผลไม้ รวมทั้งบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในชุมชน ที่จะต้องถูกน้ำท่วมจากการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพย้ายไปอยู่ที่แห่งอื่นที่ยังไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่แห่งใด และมีแนวคิดว่าการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกมิใช่เกิดจากความต้องการของตน แต่เป็นความต้องการของผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการดังกล่าว การมีแนวคิดที่ไม่ตรงกันดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ ดังที่นายสุธรรม ไขจรูญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน กล่าวว่า “แต่ที่เป็นอย่างนี้ เพราะว่าเราต้องเสียประโยชน์ ก็คือเราไม่ได้เป็นคนที่จะเข้าไป (ถวายฎีกาในหลวง ร.9 ให้พระราชทานสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก) แต่ว่าคนที่เข้าไปคือว่าเขาก็ไม่เสียผลประโยชน์ ทำอย่างไรก็ได้ให้เรายังคงอยู่กันได้ ในชุมชนสามสี่ชุมชนนี้” (สุธรรม ไขจรูญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) ภาครัฐควรที่จะปรับแนวคิดในการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกให้สอดคล้องกับแนวคิดของชาวบ้านในพื้นที่ ไม่ยึดติดกับหลักวิชาการที่ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และนิสัยใจคอของคนอีกต่อไป เพราะการที่หน่วยงานของรัฐจะนำโครงการก่อสร้างที่มีผลกระทบต่อคนในชุมชนเข้ามาดำเนินการในพื้นที่โดยไม่ฟังข้อเรียกร้องของชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ย่อมจะทำให้โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ การดำเนินโครงการต้องเกิดจากความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ ดังที่นายสุธรรม ไขจรูญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน กล่าวอีกว่า “ชาวบ้านก็ร่วมกันประชุมหลายครั้ง ที่ประชุมก็ต้องการให้โครงการนี้ยังคงอยู่ แต่ว่าอยากให้ลดขนาด ให้โครงการได้คงอยู่ แล้วชาวบ้านก็ได้อยู่ในพื้นที่ ไม่ต้องอพยพ” (สุธรรม ไขจรูญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) การที่หน่วยงานภาครัฐและชาวบ้านในพื้นที่มี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ความคิดคำนึงที่แตกต่างกันได้นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งต่อกัน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐไม่มีแผนที่จะรองรับการอพยพของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ จึงทำให้ชาวบ้านมีความวิตกกังวลและไม่ยินยอมให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในพื้นที่

2. การจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1 การจัดการความขัดแย้งโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่

ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่จังหวัดอื่น ส่วนมากจะมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลาเป็นบางส่วน และไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมต่อการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐ ผู้รับผิดชอบโครงการกับชาวบ้านในพื้นที่ จึงต้องให้ชาวบ้านผู้ที่ได้รับผลกระทบได้เข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินโครงการมากที่สุด ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการและไม่ได้เป็นผู้ที่ขอให้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ แต่ถ้าหากหน่วยงานของรัฐมีการสร้างการรับรู้และเข้าใจให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบได้รับรู้ถึงแนวทางการดำเนินโครงการ ต่างฝ่ายต่างเสนอข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย มีการพูดคุยเจรจาร่วมกัน หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินโครงการที่สอดคล้องและเหมาะสมกับนิสัยใจคอของคนและสภาพพื้นที่ ก็จะทำให้โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกดำเนินไปได้ หลังจากที่ได้มีปัญหามาความขัดแย้ง ทางอำเภอก็ได้ให้หน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ผู้รับผิดชอบโครงการ กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ได้เข้ามาปรึกษาหารือร่วมกัน ผ่านการประชุมประชาคมตั้งแต่ระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เพื่อสร้างทัศนคติให้มีความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างภาครัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ ผลจากการประชุมได้ทำให้เกิดข้อตกลงร่วมกันว่าสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน จะต้องดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกให้เป็นไปตามความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ อีกทั้งจะต้องมีการสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบได้รับรู้ถึงแนวทางการดำเนินโครงการ ก็จะทำให้โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกดำเนินไปได้ ดังที่นายสุวรรณ โชจรูญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลตันยวน ได้กล่าวว่า “โครงการนี้จริงๆ แล้วถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง จริงๆ แล้วก็เป็นโครงการเรื่องน้ำ ชาวบ้านก็ถือว่าต่อไปอนาคตชาวบ้านทุกคนก็ต้องการน้ำ เพื่อการอุปโภคบริโภคแล้วก็ต่อไปก็ใช้ชีวิต แต่ทำอย่างไรก็ได้ให้ชาวบ้านที่เขาเสียไปอยู่ได้ด้วยไม่ใช่ว่าได้น้ำแล้วเราต้องไม่มีที่อยู่” (สุวรรณ โชจรูญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกจะต้องเกิดจากความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ และจะต้องสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการอย่างแท้จริง ทั้งนี้ หากทางสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทานได้ปรับลดขนาดโครงการอ่างเก็บน้ำให้มีระดับ 75 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางตามความต้องการของชาวบ้าน ชาวบ้านก็พร้อมให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในพื้นที่ ดังที่นายวิสุทธิ สรรพา กำนันตำบลตันยวน ที่กล่าวว่า “ถามว่าในส่วนของอ่างเก็บน้ำ ในเรื่องของขนาดและปริมาณ มันก็ต้องขึ้นกับบริบทของพื้นที่ของชุมชนด้วย ต้องมีการปรับลดมีการปรับแนวทางการดำเนินการ เพื่อที่จะให้พี่น้องประชาชนเขาได้รับผลกระทบน้อยที่สุด แล้วก็มา ณ วันนี้ก็อยู่ในส่วนของพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ถามว่าถ้าอยู่ระดับที่ 75 พื้นที่ก็โอเคแล้ว” (วิสุทธิ สรรพา, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2564) หากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกได้ดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว ก็จะทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ทั้งนี้ แม้ว่าอาจจะมีชาวบ้านที่ต้องสูญเสียที่ดินเป็นบางส่วนก็ตาม แต่เพื่อผลประโยชน์ในระยะยาวที่จะเกิดแก่ชาวบ้าน ก็นับได้ว่าชาวบ้านได้มีส่วนร่วมต่อการดำเนินโครงการแล้ว ดังที่นายสุวรรณ โชจรูญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลตันยวน ที่กล่าวว่า “จริงๆ แล้วก็ต้องถามตามที่เรารวบรวมกับชาวบ้านที่ 75 ผมคิดว่าน่าจะเหมาะสม เกิดประโยชน์ทุกฝ่าย พุดง่ายๆ ว่าผู้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ที่สูญเสียเขาก็อยู่ได้ ผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คิดว่าเหมาะสม ผมว่า 75 เหมาะสมที่สุดแล้ว” (สุวรรณ โขจรฤๅเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564)

2.2 การจัดการความขัดแย้งโดยอำนาจกลไกฝ่ายปกครองในพื้นที่

กลไกฝ่ายปกครองในพื้นที่ ได้แก่ นายวรวิทย์ ด่านวิริยะกุล นายอำเภอพนม และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ ทำหน้าที่ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” ใช้อำนาจตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ นำข้อเรียกร้องและความต้องการของชาวบ้านนำเสนอต่อหน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ว่าราชการจังหวัด และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้พื้นที่อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านมีความสงบเรียบร้อย ชาวบ้านอยู่อย่างมีความสุข ไม่มีความวิตกกังวลต่อสิ่งใดๆ ผลจากการที่กลไกฝ่ายปกครองได้เข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากความไม่เข้าใจกัน จึงทำให้โครงการอ่างเก็บน้ำคลองสีสุกสามารถดำเนินไปได้ตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการกับชาวบ้านในพื้นที่ ดังที่นายบำรุง หนูดำ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 บ้านถ้ำถาวร ตำบลคลองชะอุ่น กล่าวว่า “แต่พอมารู้ๆ กันหลายระดับ มีการประชุมปรึกษาหารือกันมาโดยตลอด ทั้งหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ก็คือมีการต่อรองกันว่าอย่าให้มีผลกระทบกับชาวบ้านมากจนเกินไป พอให้ได้อยู่ร่วมกันได้ ชลประทานเขาก็เข้ามาเพราะเป็นโครงการพระราชดำริ ก็เลยต่อรองกันนายวรวิทย์ ด่านวิริยะกุล นายอำเภอพนมซึ่งท่านได้เกษียณไปแล้วได้ตกลงกันที่บ้านกำนันสุทธิว่าเอา คือตกลงกันได้กับชาวบ้านว่าได้ประมาณ 75 จากระดับน้ำทะเล ก็มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วย กระทั่งชาวบ้านไม่มาก ผลประโยชน์ก็ยังใช้ได้” (บำรุง หนูดำ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) ข้อตกลงดังกล่าวได้ทำให้การดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุกและชาวบ้านในพื้นที่สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้ มีความเข้าใจต่อกัน และเป็นที่ยอมรับต่อทุกฝ่าย เนื่องจากอำนาจกลไกฝ่ายปกครองเป็นอำนาจการปกครองตามกฎหมายและใช้เป็นหลักการปกครองเพื่อประโยชน์สุขต่อชาวบ้านในพื้นที่ ดังที่นายวิสุทธิ สรรพากำนันตำบลต้นยวน กล่าวว่า “ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดท่านวิสุทธิ จินโต ก็ได้เข้ามาในพื้นที่ พร้อมด้วยชลประทานและกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็ได้มีข้อสรุปกันว่าเราจะก่อสร้างอ่างเก็บน้ำที่ระดับ 75 เมตร จากเดิมที่ระดับ 92 เพราะถ้าเป็นระดับ 92 คือสรุปว่าหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน วัด โรงเรียน มันก็ได้รับผลกระทบหมดเลย แต่ว่าเราต้องมีการสร้างความเข้าใจ ขบวนการร่วมกันเพื่อหาจุดสรุปให้ทั้งสองฝ่าย โครงการมันก็เดินไปได้” (วิสุทธิ สรรพา, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2564) ผลจากการที่กลไกฝ่ายปกครองได้เข้ามาเป็นคนกลางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ได้ทำให้ปัญหาที่เกิดจากความไม่เข้าใจกันได้รับการคลี่คลายและหาทางออกร่วมกันได้ จนสรุปได้ว่าการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุกจะต้องมีระดับอยู่ที่ระดับ 75 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางตามความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ จากการใช้อำนาจของกลไกฝ่ายปกครองได้ทำให้หน่วยงานของรัฐและชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และเป็นที่ยอมรับร่วมกันทั้งสองฝ่าย จนทำให้โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสีสุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ดำเนินต่อไปได้ ดังที่นายสุวรรณ โขจรฤๅเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านปางตอง ตำบลต้นยวน กล่าวว่า “เกิดปัญหาที่มีการไล่เกลี่ยก็ไปไล่เกลี่ยกันที่บ้านกำนันวิสุทธิ ไล่เกลี่ยกันว่าเราจะหาแนวทางว่าทำทางไหนที่ชลประทานว่าเสนอว่าเท่านี้ ชาวบ้านรับได้เท่านี้ถ้าเป็นไปได้ แล้วก็หลังจากนั้นก็มาทำเวทีใหม่ ถามชาวบ้านว่าชาวบ้านรับได้ไหมที่ว่าท่วมเท่านี้ แล้วผมเองก็นำข้อเสนอของชลประทานว่าระดับน้ำทะเลที่ 75 มาถามชาวบ้านดู พอมาถึงถามชาวบ้าน ชาวบ้านบอกว่าถ้า 75 ชาวบ้านก็พร้อมจะให้แน่ครับ เพื่อว่าเขาได้มีโครงการแล้วเราก็ได้อยู่ในพื้นที่ ไม่ต้องอพยพไปไหน ส่วนที่เหลือแล้วก็เกิดประโยชน์” (สุวรรณ โขจรฤๅเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564)

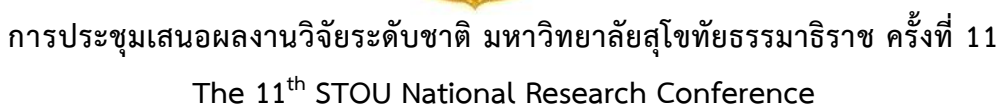
การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

2.3 การจัดการความขัดแย้งตามแนวความคิดโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การพัฒนาโครงการต่างๆ ของรัฐย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชน โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริก็จะมีลักษณะดังกล่าวเช่นกัน หากจะมีการดำเนินโครงการก่อสร้าง อ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกให้มีระดับน้ำเก็บกักอยู่ที่ระดับ 92 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางตามที่ได้มีการศึกษาโครงการเอาไว้ จะทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่จะให้มีการดำเนินโครงการดังกล่าวได้มีชาวบ้านอพยพเข้ามาอยู่อาศัยและจับจองเป็นที่ดินทำกิน ดังนั้น การดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกจึงควรปรับแนวคิดในการดำเนินโครงการให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และนิสัยใจคอของคนที่เปลี่ยนแปลงไป ตามแนวคิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่ทั้งนี้หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการจำต้องหาวิธีหรือแนวทางให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ผ่านการประชุมปรึกษาหารือร่วมกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ เพื่อร่วมรับฟังความคิดเห็นระหว่างกัน การดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกจะต้องปรับแนวคิดในการดำเนินโครงการให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และนิสัยใจคอของคนที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการ จะต้องเข้ามาศึกษาโครงการในพื้นที่ร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อให้โครงการอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านในพื้นที่อย่างแท้จริง สามารถปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินโครงการได้เพื่อให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ดังที่นายบำรุง หนูดำ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 บ้านถ้ำถาวร ตำบลคลองชะอุ่น ที่กล่าวว่า “แต่ถ้าทำอันจากนั้นก็น้ำจะยังมีปัญหา ชาวบ้านอาจจะไม่ยินยอม แต่ว่าทางของลักษณะพื้นที่ตรงนี้ที่วิวเขาตลอดระดับเท่าใดก็ได้ เพราะเป็นโครงการพระราชดำริ” (บำรุง หนูดำ, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) ทั้งนี้ แม้การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกให้มีระดับ 75 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลางจะทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบหรือสูญเสียที่ดินทำกินไปบ้าง แต่ในระยะยาวแล้วโครงการดังกล่าวนี้มีประโยชน์ต่อชาวบ้านในอนาคต เพราะชาวบ้านก็จำเป็นที่จะต้องมีน้ำไว้เพื่อการอุปโภคบริโภค ดังนั้น แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจะต้องดำเนินตามแนวทางโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน จะต้องเข้ามาศึกษาโครงการในพื้นที่เสียใหม่ร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความร่วมมือต่อกัน และให้โครงการอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริเกิดประโยชน์ต่อชาวบ้านในพื้นที่อย่างแท้จริงต่อไป ดังที่นายสุวรรณ โขจรูญเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน ที่กล่าวว่า “ชาวบ้านรับได้แล้วที่ 75 พื้นที่ 75 ก็ถือว่าที่ชาวบ้านต้องสูญเสียก็ประมาณ 500 ถึง 600 ไร่ ชาวบ้านบอกว่าใช้ได้ แล้วก็ 500 ถึง 600 ไร่ ถือว่า หลายสิ่งหลายอย่างของหมู่บ้านเราก็ได้เกิดขึ้นมา ชาวบ้านเองก็ไม่ได้คัดค้านถึงขั้นที่ว่าไม่ให้ทำเลย” (สุวรรณ โขจรูญเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564)

2.4 การจัดการความขัดแย้งโดยภาวะผู้นำของฝ่ายปกครองในพื้นที่

นายวรวิทย์ ด่านวิริยะกุล นายอำเภอพนม และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ในฐานะกลไกฝ่ายปกครองในพื้นที่ มีหน้าที่ในการปกครองชาวบ้านให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มีความสามัคคีปรองดองต่อกันภายในชุมชน โดยเฉพาะตำแหน่งนายอำเภอเป็นตำแหน่งที่สำคัญ ถือเป็นตัวแทนของรัฐบาลในการที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้กับหน่วยงานของรัฐและชาวบ้านในพื้นที่ แต่การที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จนั้น กลไกฝ่ายปกครองนอกจากจะมีอำนาจปกครองตามกฎหมายแล้ว ยังต้องหมั่นลงพื้นที่เพื่อเข้าใจถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ได้อย่างแท้จริงอีกด้วย นายวรวิทย์ ด่านวิริยะกุล นายอำเภอพนม เมื่อท่านได้มาดำรงตำแหน่งนายอำเภอพนมแล้ว สิ่งที่ท่านต้องเร่ง

2.5 การจัดการความขัดแย้งโดยใช้หลักธรรมาภิบาล

383

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

การที่หน่วยงานของรัฐได้ยึดมั่นตามหลักธรรมาภิบาล คำนึงถึงประโยชน์สุขของชาวบ้านในพื้นที่ ให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบได้เข้ามารับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือแนวทางในการดำเนินโครงการ จะทำให้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการดังกล่าวได้คลี่คลายลงไป และทำให้การดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกเป็นไปในทิศทางที่ดี การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจะต้องสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านในพื้นที่ มีความเข้าใจว่าวิถีชีวิตของคนในพื้นที่เป็นเช่นไร ไม่ใช่อำนาจมากระทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ดังที่ นายวิสุทธิ สรรพา กำนันตำบลต้นยวน ได้กล่าวว่า “ในเรื่องประเด็นตรงนั้นนะ แต่ถามว่าเหมือนผมในฐานะที่เราเป็นกำนันตำบลต้นยวน เราก็ส่วนหนึ่งเราก็เป็นคนในชุมชน แต่ว่าเราก็ไม่ได้ปฏิเสธโครงการ ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชน เพราะก็ถือว่าเป็นโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะพระองค์ท่านก็ถวายมาให้ แต่ถามว่าในเรื่องการก่อสร้าง มันก็ต้องมีการพูดคุย มันก็ต้องมีการสร้างขบวนการ ความเข้าใจ มีความจริงใจซึ่งกันและกัน ถูกมั้ย ไม่ใช่เราจะเอาอำนาจรัฐมาใช้กับพี่น้องประชาชนอย่างเดียวมันก็คงไม่ได้” (วิสุทธิ สรรพา, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2564) เมื่อชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานของรัฐ ผ่านกระบวนการรับรู้และร่วมประชุมปรึกษาหารือระหว่างหน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ ส่วนราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และที่สำคัญก็คือชาวบ้านในพื้นที่ จะทำให้การดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกอันเนื่องมาจากพระราชดำริสามารถดำเนินไปได้และเกิดประโยชน์กับทุกๆ ฝ่ายต่อไป

3. เสนอแนะแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพพื้นที่ที่จะดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกในขณะนี้ได้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก หากจะให้มีการดำเนินการก่อสร้างโครงการตามข้อมูลเดิมที่ได้มีการศึกษากันไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 กล่าวคือ ให้มีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้มีระดับน้ำเก็บกักอยู่ที่ระดับ 92 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ก็จะส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่เดิมมีชาวบ้านอพยพมาจับจองเป็นที่ดินทำกินและตั้งถิ่นเป็นที่อยู่อาศัยจนเกิดเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่น รวมทั้งยังมีสถานที่ราชการ วัด สำนักสงฆ์ ที่เป็นสิ่งก่อสร้างที่ชาวบ้านในพื้นที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้น ดังนั้น รัฐต้องปรับแนวทางในการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูกอันเนื่องมาจากพระราชดำริตามสภาพข้อเท็จจริงของพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ชาวบ้านก็ยังคงดำเนินชีวิตอยู่ได้ และได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ดังที่นายวิสุทธิ สรรพา กำนันตำบลต้นยวน แสดงความเห็น “พูดภาษาบ้านๆ ก็คือมันเป็นไปตามข้อเท็จจริงนะ ว่าคนตอนนี้มันมีคนอยู่เยอะ คน 3 หมู่บ้านนี่ก็ประมาณไม่น้อยกว่า 1,500 ครัวเรือนอย่างน้อย แล้วก็มีการเช่าบ้านก็จะเกิน 2,000 กว่าคน นะ 2,000 กว่าคน 3 หมู่บ้าน ที่นี้ถามว่าเวลาที่มีการถวายฎีกา แล้วก็มีการเว้นระยะมา 30 กว่าปี เวลาโครงการจะเข้ามาดำเนินการมันก็ต้องมีผลกระทบกับพี่น้องในพื้นที่ 3 หมู่บ้านนี้อย่างแน่นอน” (วิสุทธิ สรรพา, สัมภาษณ์, 30 มกราคม 2564) และคำกล่าวของนายสุรธรณ โขจรฤเดช ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านป่าตอง ตำบลต้นยวน ที่กล่าวว่า “จริงๆ แล้วโครงการอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก เป็นโครงการที่มีการเสนอมาหลายปีแล้ว เป็นโครงการของในหลวง แต่ว่าหลังจากนั้นก็มีการเริ่มมาสำรวจใหม่ เพราะว่าเวลาล่วงเลยมาหลายปี แล้วบริบทมันเปลี่ยนไปมาก ชาวบ้านก็มาอยู่ในพื้นที่ พื้นที่ที่ค่อนข้างจะไม่มีป่าเสียแล้ว มีแต่สวนปาล์ม สวนยาง แล้วก็มีการชุมชน มีวัด โรงเรียน จนชุมชนเกิดขึ้นมาหนาแน่น” (สุรธรณ โขจรฤเดช, สัมภาษณ์, 6 กุมภาพันธ์ 2564) กลไกฝ่ายปกครองในพื้นที่ คือ นายวราทิตย์ ด้านวิริยะกุล นายอำเภอนม และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ได้เข้ามาแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านที่เดือดร้อน และใช้อำนาจตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ปกครองและแก้ไขปัญหา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ความเดือดร้อนของชาวบ้านในพื้นที่ให้หมดไป ดังนั้น จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมและมีองค์ความรู้ในการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหา อุปสรรค และความขัดแย้งอันเกิดจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.1 ความขัดแย้งด้านข้อมูล ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก ส่วนใหญ่มีชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมในช่วงที่ได้มีการถวายฎีกาให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำ แต่เป็นผู้ที่อพยพมาจากที่อื่น ดังนั้น จึงมีได้รู้ว่าพื้นที่ที่ตนได้เข้าจับจองทำกินและอาศัยอยู่จะมีการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกขึ้น ประกอบกับที่ผ่านมา นับแต่ที่ได้มีการถวายฎีกาให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ทางหน่วยงานรัฐก็ยังมีได้ดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกขึ้นในพื้นที่ จึงทำให้ชาวบ้านเข้าใจไปโดยปริยายว่าตนได้ครอบครองและมีสิทธิในที่ดินดังกล่าวด้วยความชอบธรรม และเกิดความขัดแย้งระหว่างกันในที่สุด จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Moor (1996, pp. 60-61 อ้างถึงใน คะเนิงนิจ อนุโรจน์, 2560, น. 10-11) ที่กล่าวว่า การที่แต่ละฝ่ายมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ตรงกัน การได้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน หรือการสื่อสารข้อมูลที่ไม่มีประสิทธิภาพ จะทำให้แต่ละฝ่ายไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนาของอีกฝ่าย ทำให้เกิดความไม่เข้าใจต่อกัน และอาจนำมาซึ่งความขัดแย้งได้

1.2 ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกต้องการที่จะรักษาไว้ในผลประโยชน์ที่สำคัญที่สุด คือ “ที่ดิน” เพื่อใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ส่วนทางด้านสำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน ในฐานะหน่วยงานของรัฐ ก็ต้องมุ่งถึงผลประโยชน์แห่งรัฐและของหน่วยงาน กล่าวคือ ต้องดำเนินการก่อสร้างโครงการอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกให้แล้วเสร็จ เพราะเป็นหน้าที่โดยตรงและเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการงบประมาณ จึงสอดคล้องกับแนวคิดของกะเนิงนิจ อนุโรจน์ (2560, น. 7) ที่กล่าวว่า การที่กลุ่มหรือบุคคลมีการแข่งขันหรือข้อจำกัดเกี่ยวกับทรัพยากร โดยมีเป้าหมาย ค่านิยม แนวทางที่แตกต่างกันหรือไปด้วยกันไม่ได้ จะก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในที่สุด

1.3 ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน มีแนวคิดว่าการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่อยู่ระหว่างติดตามผลการดำเนินงาน และจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จตามที่ได้มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเอาไว้เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริ ขณะที่ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมีแนวคิดว่าการสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกจะทำลายวิถีชีวิตและความเป็นมาของชาวบ้านในพื้นที่ และทำให้ตนต้องเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตในวิถีแบบใหม่ที่ยังไม่คุ้นเคย จึงสอดคล้องกับแนวคิดของกองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2558, น. 139) ที่กล่าวว่า การที่แต่ละฝ่ายมีการรับรู้และมีความเห็นในการทำงานที่แตกต่างกัน มีแนวคิดหรือวิธีปฏิบัติในการทำงานที่แตกต่างกัน จะทำให้ความเข้าใจในรายละเอียดการปฏิบัติมีความแตกต่างกันด้วย

1.4 ความขัดแย้งด้านโครงสร้างอำนาจ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเป็นผู้ที่สืบทอดมาจากรุ่นดั้งเดิม จึงได้เข้ามาแสวงหาที่ดินทำกินแห่งใหม่ในพื้นที่อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อเข้ามาจับจองพื้นที่ได้แล้วก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าพื้นที่แห่งนี้จะเป็นพื้นที่สุดท้ายที่ตนและครอบครัวจะได้อยู่อาศัยกันอย่างมีความสุข แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินของรัฐ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

จึงทำให้ชาวบ้านมีอำนาจน้อยกว่าที่จะต่อรองมิให้รัฐดำเนินโครงการดังกล่าว ความสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้จึงมีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน และทำให้ชาวบ้านรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ Moor (1996, pp. 60-61 อ้างถึงใน คเนิงนิจ อนุโรจน์, 2560, น. 10-11) ที่กล่าวว่า การที่ระบบสังคมมีความไม่เท่าเทียมในอำนาจ หากอำนาจนั้นถูกใช้โดยที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือถูกเอารัดเอาเปรียบ จะนำมาสู่ความขัดแย้งในที่สุด

1.5 ความขัดแย้งด้านค่านิยม หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน มีค่านิยมไปในทางการบริหารจัดการโครงการเพื่อผลประโยชน์แห่งรัฐ มองว่าโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ได้มีราษฎรทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาและได้มีการศึกษาไว้แล้ว และจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จตามแผนงานที่วางเอาไว้ ส่วนชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบก็มีค่านิยมที่ผูกพันกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่ได้อยู่อาศัยและทำมาหากินในที่ดินแห่งนั้นมานับนาน จนตั้งปึกหลักปักฐานและสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายนอก จึงสอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันดำรงราชานุภาพ (2554, น. 8) ที่กล่าวว่าความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคม เมื่อแต่ละฝ่ายมีพื้นฐานความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละฝ่ายไปด้วยกันไม่ได้ และนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกัน

ผลการศึกษาก็สอดคล้องกับการศึกษาของบุญเกียรติ การะเวกพันธ์ (2543) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎร กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล ผลการศึกษาพบว่าความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎร กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานนับแต่ที่ได้มีการสร้างโครงการ ในช่วงแรกที่มีปัญหาความขัดแย้งรัฐได้ใช้อำนาจที่เหนือกว่ามาบังคับใช้เพื่อให้ราษฎรเหล่านั้นปฏิบัติตาม ปัญหาความขัดแย้งยังคงมีอยู่ภายในจิตใจของราษฎร การแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งดังกล่าวเป็นการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่ไม่ถูกต้อง และส่งผลต่อปัญหาความขัดแย้งตามมาในภายหลัง (บุญเกียรติ การะเวกพันธ์, 2543, น. 37-44) และผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของบุญอามา ศรีศิริพันธ์ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องเขื่อนบ้านกุ่ม ผลกระทบทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป กรณีศึกษาบ้านผาชัน ตำบลสำโรง อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษพบว่า ด้านการรับรู้ ความเข้าใจและทัศนคติของชาวบ้านผาชันที่มีต่อเขื่อนบ้านกุ่ม ชาวบ้านส่วนใหญ่ยอมรับว่ามีการรับรู้และความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวน้อยมาก และส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยต่อการดำเนินโครงการดังกล่าว (บุญอามา ศรีศิริพันธ์, 2555, น. 91-94)

2. การจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.1 การจัดการความขัดแย้งโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ ในการดำเนินโครงการทุกครั้งจะต้องให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ เพื่อให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือแนวทางในการดำเนินการที่มีผลกระทบต่อคนภายในชุมชน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านจะต้องครอบคลุมทั้งก่อน ขณะ และหลังดำเนินการ เพื่อติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมติที่ตกลงกันไว้ จึงสอดคล้องกับแนวคิดของจินตวิรัช เกษมสุข (2554) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมพัฒนา วางแผน และร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรหรือสิ่งที่มีคุณค่าต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในด้านเศรษฐกิจและสังคม และการตัดสินใจในโครงการต่างๆ จะต้องเกิดจากข้อตกลงและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

2.2 การจัดการความขัดแย้งโดยอำนาจกลไกฝ่ายปกครองในพื้นที่ กลไกฝ่ายปกครองในพื้นที่ ได้แก่ นายวรวิทย์ ด้านวิริยะกุล นายอำเภอพนม และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการดูแลทุกข์สุขของราษฎรให้อยู่อย่างมีความสุข รวมทั้งแก้ไขปัญหาคือความเดือดร้อนของราษฎรให้เบาบางหรือหมดไป นำข้อเรียกร้องและความ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ต้องการของชาวบ้านเหล่านั้นนำเสนอต่อหน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวได้ดำเนินโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านและสภาพพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงสอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญา เวสารัชช์ และอรุณ รักธรรม (2522, น. 519) ที่กล่าวว่าอำนาจคือพลังหรือความสามารถที่มีผลต่อการเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้อื่น

2.3 การจัดการความขัดแย้งตามแนวความคิดโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน จะต้องกลับไปทบทวนและพิจารณาแนวทางการดำเนินโครงการเพื่อให้มีความเหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ การดำเนินโครงการต้องให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด จึงสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักบริหารโครงการ กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2563, น. 1-7-1-9) ที่ได้ดำเนินการศึกษาผลกระทบในด้านต่างๆ ที่จะเกิดแก่ชาวบ้านในพื้นที่ โดยพิจารณาทางเลือกถึงเหตุผลว่ามีความจำเป็นหรือไม่ที่จะดำเนินการแล้วส่งผลกระทบในเรื่องนั้นๆ เพื่อไม่ให้กระทบต่อคุณภาพชีวิตและการดำรงอยู่ของชาวบ้านในพื้นที่

2.4 การความขัดแย้งด้วยภาวะผู้นำของฝ่ายปกครองในพื้นที่ นายวรวิทย์ ด่านวิริยะกุล นายอำเภอพนมและกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ สร้างการรับรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการให้กับชาวบ้านในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนจากท่าทีและทัศนคติที่เคยคัดค้านโครงการมาเป็นการยอมรับโครงการดังกล่าว ดังที่วรวิทย์ ศรีทิพากร และคณะ (2556, น. 67) กล่าวว่า การจัดระเบียบการปกครองท้องที่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็นอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเจ้าพนักงานปกครองท้องที่ ทำหน้าที่ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับประชาชนได้อย่างรวดเร็ว กลไกดังกล่าวจึงนับว่าเป็นกลไกที่เข้าถึงประชาชนมากที่สุด และประชาชนก็เข้าถึงได้ง่ายเช่นกัน

2.5 การจัดการความขัดแย้งโดยใช้หลักธรรมาภิบาล หน่วยงานของรัฐผู้รับผิดชอบโครงการ คือ สำนักงานก่อสร้างชลประทานขนาดกลางที่ 15 กรมชลประทาน จะต้องยึดมั่นตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้านอย่างแท้จริง มีความซื่อสัตย์ สุจริต และจริงใจต่อกัน หากหน่วยงานของรัฐยึดมั่นตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อผลประโยชน์ของชาวบ้านแล้วชาวบ้านก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับทางราชการต่อไป จึงสอดคล้องกับแนวคิดของถวิลวดี บุรีกุล (2546, น. 3) ที่กล่าวว่าธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดการปกครองที่สำคัญ เพราะกระแสสังคมโลกให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาลมากขึ้นกว่าแต่ก่อน การที่รัฐจะดำเนินนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยไม่ฟังข้อเรียกร้องย่อมจะทำได้อีกต่อไป ธรรมาภิบาลจะเป็นแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาโดยทุกภาคส่วนร่วมกัน

การจัดการความขัดแย้งโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกจึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย (2540) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ทัศนคติและท่าทีในเชิงบวกของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จและขับเคลื่อนไปได้ (สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2540, น. 116) ผลการศึกษายังสอดคล้องกับการศึกษาของวรรณิตา วงศ์เรือน (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนฝ่ายพญาคำ : กรณีศึกษากลุ่มชาวบ้านช่วงเค็ง ตำบลสารภี อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษพบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของชุมชนฝ่ายพญาคำประกอบด้วย รัฐต้องให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการทุก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ขั้นตอน มีเวทีปรึกษาหารือกันตั้งแต่ระดับชาวบ้านและระดับท้องถิ่น ภาครัฐและประชาชนต้องมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และที่สำคัญจะต้องยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาลร่วมกัน (วรรณธิดา วงศ์เรือน, 2555, น. 71-73) และผลการศึกษา ยังสอดคล้องกับการศึกษาของวาสนา สุขกุล และน้ำเพชร วินิจฉัยกุล (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความขัดแย้ง : กรณีพิพาทสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ขาน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ทางออกที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ชาวบ้านได้เสนอ คือ ให้มีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา หากจะทรงมีพระราชวินิจฉัยอย่างไรชาวบ้านก็ยอมรับได้ อีกทั้งจะต้องมีคนกลางที่มีความน่าเชื่อถือ มีความซื่อสัตย์ สุจริต และเที่ยงธรรม (วาสนา สุขกุล และน้ำเพชร วินิจฉัยกุล, 2558, น. 70-75)

3. เสนอแนะแนวทางในการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การเจรจาข้อตกลงร่วมกันโดยมีคนกลางที่ทุกฝ่ายให้ความไว้วางใจเป็นผลให้สามารถจัดการความขัดแย้ง จนได้ข้อสรุปว่าการดำเนินโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จะต้องให้มีระดับน้ำเก็บกักอยู่ที่ระดับ 75 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตามข้อตกลงของชาวบ้านในพื้นที่ จึงทำให้โครงการของรัฐสามารถที่จะขับเคลื่อนไปได้ และเกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาจึงสอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย (2540) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน ผลการศึกษาวินิจฉัยพบว่า ทศนคติและท่าทีในเชิงบวกของข้าราชการกระทรวงมหาดไทยมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น และจะส่งผลให้ประชาชนเกิดความร่วมมือและมีความเชื่อมั่นต่อหน่วยงานของรัฐ การดำเนินโครงการก็จะประสบความสำเร็จได้ต่อไป (สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2540, น. 116)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบายการพัฒนาภาครัฐ

แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ ก่อนการดำเนินโครงการทุกครั้ง รัฐต้องแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนในพื้นที่ทราบก่อนการดำเนินโครงการทุกครั้ง เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้เตรียมความพร้อมในการร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการของรัฐ รวมทั้งได้ทราบรายละเอียดของการดำเนินงานที่จะส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน และที่สำคัญชาวบ้านจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินโครงการ เมื่อชาวบ้านมีข้อเสนอและความคิดเห็นอย่างไรก็ต้องนำไปประกอบการพิจารณาโครงการด้วยทุกครั้ง นอกจากนี้ โครงการของรัฐที่เข้ามาดำเนินการในพื้นที่จะต้องเกิดจากความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่มิใช่เป็นความประสงค์ของรัฐ และจะต้องสอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชนในพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ เนื่องจากชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ที่เสียประโยชน์หรือได้รับผลกระทบ มิใช่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ที่เสียประโยชน์หรือได้รับผลกระทบ

1.2 ข้อเสนอแนะในด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับชุมชน

รัฐต้องปรับแนวคิดการดำเนินงานจากการสั่งการมาเป็นการเคารพในอำนาจของประชาชน การดำเนินโครงการของรัฐที่มีผลกระทบต่อคนในชุมชนจะต้องเกิดจากอำนาจการตัดสินใจของชาวบ้านในพื้นที่ ให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบได้มีสิทธิในการแสดงออกในความคิดเห็นต่อความต้องการของตน ตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจเป็นของ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

ประชาชน รัฐเพียงเป็นผู้ส่งเสริมหรือสนับสนุนอำนาจการตัดสินใจของประชาชน เพราะสิ่งเหล่านี้คือการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่ติระหว่างรัฐกับประชาชน ที่จะส่งผลให้การดำเนินโครงการหรือนโยบายสาธารณะต่างๆ ของรัฐประสบความสำเร็จได้ในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการจัดการความขัดแย้ง โครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุก อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาให้กับชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในกรณีดังกล่าว ชาวบ้านยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เป็นชนบทอยู่มาก และการออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องก็จะเป็นไปในลักษณะเรียบง่าย และตรงไปตรงมา ไม่ได้ใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้เพื่อแสดงออกถึงความต้องการดังกล่าว ดังนั้น หากจะมีการเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบในอนาคต ก็อาจจะมีการใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเรียกร้องให้รัฐดำเนินไปในทางที่ชุมชนต้องการ โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่หรือชาวบ้านที่มีความทันสมัยและรู้จักใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศให้เป็นประโยชน์ ทั้งการสื่อสารในช่องไลน์ เฟสบุ๊ค หรือสื่อโซเชียลอื่นๆ ที่เมื่อได้เผยแพร่ภาพเหตุการณ์ไปยังสาธารณะชนแล้วก็จะมีความคิดเห็นทั้งด้านบวกและด้านลบ และส่งผลต่อการใช้อำนาจของรัฐได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการและแผนงาน. (2558). *คู่มือปลัดอำเภอ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน กรมการปกครอง.
- คะเนิงนิจ อนุโรจน์. (2560). *ทางออกอย่างสันติวิธีเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในองค์กร*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2563, จาก http://www.thaindc.org/images/pulldown_1485785805/3NDC_SR_March_2017_Complete.pdf
- จินตวิรี เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2546). ธรรมนูญ : หลักการเพื่อการบริหารรัฐกิจแนวใหม่. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 1(2) (พฤษภาคม – สิงหาคม), 1-18. สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2563, จาก http://kmcenter.rid.go.th/kmc11/file/file_abstract/abstac-54/abs_010954-1.pdf
- ทวีป รัตนพันธ์. (2564, 28 กุมภาพันธ์). ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 บ้านบางเตย ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี [บทสัมภาษณ์].
- ที่ทำการปกครองอำเภอพนม. (2561). *รายงานการประชุมการดำเนินโครงการอ่างเก็บน้ำคลองสี่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. วันจันทร์ที่ 9 กรกฎาคม 2561 ณ ศาลาประชุม โรงเรียนบ้านป่าตอง หมู่ที่ 12 ตำบลตันยาน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
- บำรุง หนูดำ. (2564, 6 กุมภาพันธ์). ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9 บ้านถ้ำถาวร ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี [บทสัมภาษณ์].
- บุญเกียรติ การะเวกพันธ์. (2543). *การจัดการความขัดแย้งภาครัฐกับราษฎร กรณีศึกษาเขื่อนปากมูล* (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ. สืบค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2563, จาก file:///C:/Users/HP/Downloads/01TITLE.pdf

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 11

The 11th STOU National Research Conference

- ปรัชญา เวสารัชช์ และอรุณ รักธรรม. (2522). อำนาจและอิทธิพลในองค์กร. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 19(4) (ตุลาคม), 517-534.
- บุญยอภา ศรศิรินทร์. (2555). เชื้อบ้านกุ่ม ผลกระทบทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป กรณีศึกษาบ้านผาชัน ตำบลสำโรง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารการเมืองการปกครอง การจัดการชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (I)*, 3(1) (กันยายน 2555 - กุมภาพันธ์ 2556), 79-98. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563, จาก <http://copag.msu.ac.th/journal/filesjournal/3-1/2010201642418no-3-1-5.pdf>
- วรกิตติ ศรีทิพการ และคณะ. (2556). 120 ปี กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด.
- วรรณธิดา วงศ์เรือน. (2555). การเคลื่อนไหวทางสังคมของชุมชนผาญาคำ: กรณีศึกษากลุ่มชาวบ้านช้างเค็ก ตำบลสารภี อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง)). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2563, จาก http://cmuir.cmu.ac.th/bitstream/6653943832/32005/2/poil30955ww_abs.pdf
- วาสนา สุขกุล และน้ำเพชร วนิจชัยกุล. (2558). การจัดการความขัดแย้ง : กรณีพิพาทการสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ขาน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 1(2) (กรกฎาคม - ธันวาคม), 61-77. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2563, จาก <file:///C:/Users/Downloads/208344-%E0%B9%84%E0%B8%9F%E0%B8%A5%E0%B9%8C%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1-651035-1-10-20190809.pdf>
- วิสุทธิ สรรพา. (2564, 30 มกราคม). กำนันตำบลต้นยวน อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี [บทสัมภาษณ์].
- สถาบันดำรงราชานุภาพ. (2540). รายงานการวิจัย เรื่อง การบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อ 5 เมษายน 2563, จาก http://km.moi.go.th/E_Library/File_Books/EB0045.pdf
- _____. (2554). การบริหารความขัดแย้งและบริหารภาวะวิกฤต. กรุงเทพฯ: ส่วนพัฒนาและบริหารจัดการความรู้ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2563, จาก http://www.stabundamrong.go.th/web/book/54/b10_54.pdf
- สำนักบริหารโครงการ. (2563). โครงการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น อ่างเก็บน้ำคลองสี่ลูก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ม.ป.ท. กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. สืบค้นเมื่อ 28 กรกฎาคม 2564, จาก <file:///C:/Users/PC/Downloads/Documents/2.สิ่งที่ส่งมาด้วย%201%20TOR%20สี่ลูก.pdf>
- สุวรรณ โขจรฤเดช. (2564, 6 กุมภาพันธ์). ผู้ใหญ่บ้าน บ้านป่าตอง หมู่ที่ 12 ตำบลต้นยวน อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี [บทสัมภาษณ์].
- Moor, C. (1966). *The Mediation Process: Practical Strategic for Resolving Conflict*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers. อ้างถึงใน คณินิจ อนุโรจน์. (2560). ทางออกอย่างสันติวิธีเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในองค์กร. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. สืบค้นเมื่อ 22 เมษายน 2563, จาก http://www.thaindc.org/images/pulldown_1485785805/3NDC_SR_March_2017_Complete.pdf